

5. Пletz І. І. Теоретико-методичний підхід оцінки ефективності використання державного внутрішнього боргу в Україні / І. І. Пletz, І. Г. Ткачук // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Терноп. нац. екон. ун-т ; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) [та ін.]. – Тернопіль : Вид.-полігр. центр Терноп. нац. екон. ун-ту “Економічна думка”, 2013. – Вип. 12. – Ч. 2. – С. 344–352.
6. Рак Р. В. Світовий досвід функціонування ринку державних цінних паперів / Р. В. Рак // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2010. – № 1 (48). – С. 116–122.
7. Рак Р. В. Теоретичні засади й можливості використання боргової стратегії / Р. В. Рак // Фінанси України. – 2004. – № 5. – С. 76–83.
8. Тарасевич Н. В. Сучасний стан розвитку ринку державних запозичень в Україні / Н. В. Тарасевич, А. П. Тарасевич // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – Вип. 1 (44). – С. 129–139.

References

1. Dudchenko, V. “State domestic debt: the main features of its formation and modeling”. *Journal of Kharkiv National University. Economic Series* 634. (2010): 140–144. Print.
2. Lanovyi, V., and A. Dubyhvyst. “The qualitative updating of national financial instruments – a prerequisite to overcome the problem of liquidity of the bond market”. *News of the NBU* 1 (2012): 3–6. Print.
3. Plets', I., and A. Shpak “Mechanisms for financial regulation of national debt in Ukraine”. *Modeling regional economy : coll. scien. works* 2.18 (2011): 207–213. Print.
4. Plets', I., and M. Bilyi “Strategic directions of domestic debt management in Ukraine”. *International scientific-production journal “Sustainable economic development”* 3 (2013): 21–26. Print.
5. Plets', I., and I. Tkachuk “Theoretical and methodological approach for evaluating the effectiveness of using public domestic debt in Ukraine”. *Economic Analysis : coll. scien. works / Ternopil National Economic University, Ed. S. I. Shkaraban (main. ed.) and others* 12.2 (2013): 344–352. Print.
6. Rak, R. “World experience of functioning the government securities market”. *News of National University of State Tax Service of Ukraine (economics, law)* 1.48 (2010): 116–122. Print.
7. Rak, R. “The theoretical basis and the possibility of using debt strategy”. *Finance Ukraine* 5 (2004): 76–83. Print.
8. Tarasevych, N., and A. Tarasevych. “The current state of the market for government debt in Ukraine”. *Journal of Social and Economic Research* 1.44 (2012): 129–139. Print.

Рецензенти:

Ткачук І.Г. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”;

Криховецька З.М. – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”.

УДК 332.8.021.8(477)

ББК 65.44

Штогрин Г.С.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

ДУ “Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України”,
01032, м. Київ, б-р Т.Шевченка, 60

Анотація. Охарактеризовано пріоритетні методи управління підприємствами за умов реформування економічних відносин. Виділено головні проблеми розвитку природних організаційних структур в економіці України та визначено шляхи їхнього усунення. Установлено основні тенденції й особливості розвитку, окреслено проблеми функціонування.

Ключові слова: методи управління підприємствами, реформування житлово-комунального господарства, державне регулювання комунального сектора, пільги, субсидії, інвестиції.

Annotation. The article describes the preferred methods of enterprises management under the conditions of reforming economic relations. Basic problems of natural organizational structures in Ukraine’s economy and ways to address them are defined. Prime trends are stated; development peculiarities are alleged, and functional matters are depicted.

Keywords: enterprises management, reforming housing and utilities sector, government regulation of the public utilities sector, subsidies, investments.

Вступ. Підприємства житлово-комунального господарства є надзвичайно важливим сектором економіки України. Вони виробляють понад 40 видів послуг, експлуатують значну частину основних фондів держави, у цих структурах зайнято близько 5% працездатного населення. Отже, природні монополії істотно впливають не лише на забезпечення першочергових потреб населення, а й на створення необхідних умов для функціонування всієї національної економіки. Водночас житлово-комунальне господарство України є однією з найбільш технічно відсталих галузей економіки. Через кризові явища підприємства цієї сфери перебувають на межі руйнування. Зміна економічної ситуації вносить істотні корективи в систему управління діяльністю цих підприємств.

Постановка завдання. Аналізу проблем природного монополізму в Україні присвячено праці багатьох вітчизняних науковців, зокрема, А.Гриценка, В.Базилевича, О.Бакалінської, З.Борисенка, В.Венгера, В.Кривуцького, О.Прутської, Д.Якубенка, О.Яременка, Я.Чумакова та ін. Проте недостатньо враховані в теоретичних дослідженнях проблеми ефективності методів і засобів управління підприємствами в контексті трансформаційних процесів. У статті охарактеризовано пріоритетні методи управління підприємствами в умовах перехідної економіки України. Виділено основні проблеми розвитку природних монополістичних структур у вітчизняній економіці та визначено шляхи їхнього усунення.

Результати. Пріоритетними методами управління природними монополіями за умов реформування економічних відносин повинні визначатися такі методи, як прогнозування і програмування соціально-економічного розвитку інфраструктури комунального господарства регіонів і суб'єктів господарювання, комплексні й цільові регіональні програми. Достатньо уваги необхідно приділити реалізації комплексних територіальних програм як важливих засобів управління соціально-економічними процесами й комунальною інфраструктурою в регіонах України.

Одним із найбільш ефективних методів розвитку комунальної інфраструктури є програмно-цільовий метод, оскільки він значно збільшує кількість учасників програми, що за умов дефіциту бюджету дуже важливо для експлуатаційних підприємств і комунальної інфраструктури. В Україні цей метод набув широкого застосування у 80-х роках минулого століття, коли почали розробляти й запроваджувати національні та територіальні галузеві цільові програми як складники державних перспективних планів економічного та соціального розвитку. Такі програми охоплювали три рівні управління: загальнодержавний, регіональний і галузевий. Таким чином, державні органи за допомогою економічних, правових й адміністративних важелів забезпечують практичну реалізацію стратегії та поточних програм економічного розвитку комунальної інфраструктури, аналізують й оцінюють отримані результати реформування галузі, вносять необхідні корективи в реалізацію заходів, залежно від специфіки розвитку того чи іншого регіону. Програмно-цільовий метод розвитку комунальної інфраструктури потрібно формувати на підставі трьох взаємопов'язаних блоків:

- аналітично-прогнозованого;
- системи основних показників;
- балансових розрахунків.

При цьому основні показники балансових розрахунків програми доцільно розглядати у двох варіантах: мінімальному й максимальному, залежно від визначених завдань та обсягів очікуваних фінансових ресурсів і можливостей маневрувати ними.

Для забезпечення тісної взаємодії органів виконавчої влади й місцевого самоврядування на виконання цільових програм розвитку комунальної інфраструктури доціль-

но при райдержадміністрації та міськвиконкомах створювати відповідні координаційні ради. У Законі України “Про затвердження програми реформування житлово-комунального господарства на 2009–2014 роки” було враховано бюджетні та небюджетні фонди для фінансування програми. Нестача власних і бюджетних фінансових ресурсів, їх неефективне розміщення, відсутність дієвого механізму залучення позабюджетних коштів не сприяють вирішенню завдань технічного переоснащення житлово-комунальних підприємств і розвитку комунальної інфраструктури. Не налагоджена ефективна співпраця з приватними інвесторами, міжнародними фінансовими установами та донорськими організаціями, не створений сприятливий інвестиційний клімат.

Однак відсутність фінансових механізмів її забезпечення дає змогу зробити висновок про декларування низки положень зазначеного Закону [1]. Орієнтовний обсяг фінансового забезпечення виконання завдань програми на 2012 р. передбачав 4 млрд 570 млн грн, з яких лише 479 млн грн – з коштів держбюджету, 1 771 млн грн – з коштів місцевих бюджетів, 1 279 млн грн – з коштів підприємств житлово-комунальних господарств і ще 1 023 млн грн – це кошти з “інших джерел” фінансування програми. До “інших джерел” належать гранти, кредити міжнародних організацій, благодійні внески, іноземні інвестиції, кошти фізичних та юридичних осіб, які залучаються шляхом приватизації підприємств житлово-комунального господарства, передачі об’єктів галузі в управління, оренду, кредити вітчизняних комерційних банків. У 2012–2014 роках: для проектів, що реалізуються в містах Київ, Севастополь, Сімферополь та обласних центрах, – не менш як 100 відсотків суми коштів, виділених з державного бюджету; для проектів, що втілюються в містах республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, – не менш як 70 відсотків суми коштів, виділених з державного бюджету; для проектів, що здійснюються в інших населених пунктах, – не менш як 20 відсотків суми коштів, виділених з державного бюджет [1].

Але, як видно з вищезгаданих цифр, основним джерелом фінансування реформи житлово-комунального господарства залишаються кошти місцевих бюджетів.

Підхід додаткового отримання коштів за програмно-цільовим методом важливий тому, що на базі законодавчих регламентацій адміністративно-територіальні органи мають додатковий маневр для розвитку територій і комунального сектору взагалі. Зокрема, варто зазначити той факт, що встановлення тарифів на житлово-комунальні послуги належить до компетенції органів місцевого самоврядування, які повинні затверджувати тарифи в обсязі економічно обґрунтованих витрат на виробництво житлово-комунальних послуг. У разі затвердження тарифів, нижчих за собівартість наданих послуг, органи місцевого самоврядування зобов’язані відшкодувати виробникам різницю з місцевого бюджету. Тобто діяльність суб’єкта господарювання може бути не тільки прибутковою, а й збитковою, формуватися під впливом дії чинників внутрішнього й зовнішнього середовища [2]. Так, механізм формування тарифів передбачає забезпечення єдиних принципів і методичних основ їхнього формування, запровадження єдиної класифікації витрат відповідно до чинних стандартів обліку. Отже, необхідно запобігати долученню до складу тарифів витрат, не пов’язаних із наданням послуг, забезпечувати чіткий і прозорий механізм їхнього визначення.

Головною умовою виходу житлово-комунального господарства з кризи є дієва система його державної підтримки. Значне регулювання комунального сектору на сучасному етапі та в найближчій перспективі може негативно позначитися на фінансовій і виробничо-господарській діяльності підприємств природних монополістів. Пріоритетними заходами державної підтримки повинні стати:

- погашення заборгованості бюджетних коштів за нараховані субсидії і дотації;
- відшкодування втрат на надання пільг на оплату комунальних послуг окремим категоріям населення;

- пом'якшення податкової політики щодо підприємств комунального господарства шляхом зниження податків і всілякі збори для комунальної сфери.

Реформування місцевої інфраструктури природних монополій доцільно починати зі змін законів України, що мають норми конституційного характеру, які повинні надати більше повноважень органам місцевого самоврядування. Запровадження муніципальної власності дає змогу створити фінансово-економічні параметри місцевого самоврядування, що збігатимуться з потребами ринкової економіки.

Одним із провідних напрямів ринкового трансформування вітчизняної економіки визнана лібералізація цін. Проте вона торкнулася лише окремих її сегментів. Природні монополії ведуть свою фінансово-економічну діяльність за регульованими цінами й одночасно функціонують у ринковому середовищі. Отож заходи щодо лібералізації не тільки не вирівняли показники рентабельності природних монополістів, а й ще більше деформували їх, що значно ускладнило процес реального інвестування національної економіки за рахунок коштів українських товаровиробників. За цих умов найдієвішими напрямками економічного впливу на структурні зміни в галузевих пропорціях варто вважати:

- державне інвестування через капітальні трансферти сектору загального державного управління;
- державні інвестиції в галузі бюджетної сфери;
- реінвестування доходів (прибутків) підприємств державної форми власності.

Негативний вплив на фінансовий стан підприємств житлово-комунального господарства України має й те, що держава не забезпечує їм повної компенсації з бюджету різниці між установленими цінами й тарифами та фактичною собівартістю продукції і послуг. Крім того, постійний безсистемний перегляд тарифів на газ й електроенергію, який здійснюють НАК "Нафтогаз України" і Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики, а також затвердження тарифів на водо-, теплопостачання не може бути прогнозованим, оскільки за відсутності механізму індексування тарифів їхні зміни на енергоносії призводять до значних збитків на підприємствах житлово-комунального господарства. Недостатнє виділення дотацій, погашення субсидій і пільг змушує підприємства житлово-комунального господарства перекладати частину витрат на промислові підприємства, що призводить до збільшення собівартості промислової продукції та до зростання цін на товари й послуги для населення. Підвищення тарифів для організацій бюджетної сфери потребує додаткового фінансування з бюджету.

У структурі доходів підприємств житлово-комунального господарства найбільшу питому вагу займають доходи від надання послуг населенню. Так, частка сплачених послуг населенням за період з 2011 до 2012 рр. у теплопостачанні в середньому становила 85,5%, у водопостачанні – 79,4%, у водовідведенні – 81,5% [4]. Таким чином, в умовах невпинного зростання цін на електроенергію, коли немає механізму коригування тарифів на житлово-комунальні послуги, а також підвищення вартості матеріалів і мінімальної заробітної плати, собівартість послуг неухильно зростає, що призводить до зниження рівня її відшкодування чинними тарифами та зростання збитковості.

Для поліпшення ситуації в житлово-комунальній інфраструктурі важлива роль належить активізації іпотечного кредитування. Слід зазначити, що в Україні стартувала Державна програма видачі кредитів під 16% річних. Тепер сім'ї, що не мають грошей на квартиру, можуть узяти іпотеку на житло строком на 15 років. Держава компенсує позичальникові 13%. Треба лише зробити перший внесок – четверту частину вартості житла. Умова отримання кредиту – зарплатня члена сім'ї не має перевищувати п'яти середніх окладів [5].

Отже, однією з основних причин кризового стану житлово-комунальних господарств є відсутність дієвої нормативно-правової бази, яка не лише регулювала б відно-

сини в цій сфері, а й сприяла приходу в галузь інвестора шляхом установлення нормальних механізмів вкладення коштів та їхнє повернення з прибутками. Вирішуючи це завдання інвестицій, влада повинна розуміти, що бізнес є для того, щоб заробляти гроші. Він готовий вкладати кошти, навіть якщо їхнє повернення з прибутком – справа віддаленої перспективи [2].

Однією з найактуальніших проблем, яка стоїть на заваді стабільному розвитку підприємств житлово-комунального господарства, є проблема неплатежів. Із загальної суми боргу за житлово-комунальні послуги несплата комунальникам найбільша, виражена значними сумами, що може стати приводом відлякування не тільки тих власників, які хочуть заробляти на наданні комунальних послуг, а й інвесторів. Зважаючи це, відмітимо, що вирішення цієї проблеми під силу тільки компанії, яка має фінансово сильні ресурси й здатна погашати неминучі збитки за рахунок інших, прибуткових видів бізнесу. Тому, на наш погляд, лише заможні компанії можуть отримати довготермінові кредити, без яких неможливо увести інвестиції, а отже, і реформу житлово-комунального господарства.

Унаслідок здійснених досліджень було виявлено, що заборгованість населення – основного споживача житлово-комунальних послуг за 2012 рік – становить понад 80%, що відповідає понад 7 млрд грн. За останній час борг зменшився не більше ніж на 1%. Отже, справа не лише в економічно обгрунтованій і прозорій системі тарифів. Хоча встановлення прийнятних для бізнесу та для населення тарифів – надзвичайно важливе завдання. Але для забезпечення рівного доступу на цей ринок послуг суб'єктів господарювання всіх форм власності варто не тільки декларативно вводити нові нормативно-правові акти, а й регіональні програми й створювати механізм залучення довготермінових кредитних ресурсів для фінансування капіталовкладень, що дасть змогу використовувати із цією метою випуск облігацій, фінансовий лізинг із залученням виробників обладнання та енергосервісних компаній. Якщо розглядати варіанти розвитку житлово-комунального господарства в найближчій перспективі, то, швидше за все, необхідність напряму отримувати за надане тепло гроші від населення і суб'єктів господарювання може привести до створення великим бізнесом комунальних компаній.

Для приходу успішного власника комунальний сектор економіки повинен стати інвестиційно привабливим. Інвестиційну привабливість ЖКГ має забезпечити оновлення основних заходів комунального господарства. Звичайно, на це піде значна частка бюджетних коштів, передбачених у програмі реформування житлово-комунального господарства. Але лише тоді з'являться інвестори.

Проте їхні цілі можуть бути різними. Тому, ураховуючи соціальне значення цієї сфери, держава, безумовно, залишить за собою регулювання житлово-комунального господарства.

Висновки. Зміна економічної ситуації в Україні вносить істотні корективи в систему управління діяльністю природних монополістичних структур. З розвитком ринкових відносин у країні повинен відбуватися поступовий перехід до переважно організаційно-правових та економічних методів з використанням різних прийомів управління виробничо-господарськими процесами.

1. Закон України “Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009–2014 роки” : за станом на 11 черв. 2009 р. – К. : Парлам. вид-во, 2009. – 44 с.
2. Куценко В. І. Соціальний вектор економічного розвитку : [монографія] / В. І. Куценко ; НАН України, Рада по вивч. продуктивних сил України. – К. : Наук. думка, 2010. – 734 с.
3. Куценко В. І. Розвиток соціальної сфери в умовах формування ринкових відносин (питання теорії і практики) / В. І. Куценко ; НАН України, Рада по вивч. продуктивних сил України / за ред. Б. М. Данилишина. – К. : РВПС України НАН України, 2007. – 100 с.
4. Житловий фонд у 2011 році : [стат. зб.]. – К. : Держкомстат України, 2012. – 369 с.

5. Новини на першому національному [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://1tv.com.ua/ru/news/2012/06/09/22487>.
6. Салій О. М. Функціональне призначення та основні завдання соціальної інфраструктури / О. М.Салій // Наука і економіка. – 2010. – № 2. – С. 215–218.
7. Статистичний щорічник України за 2011 р. : [стат. зб.]. – К. : Консультант, 2012. – 571 с.
8. Електронний ресурс. – Режим доступу : www.economy.in.ua.

References

1. *Law of Ukraine On Statewide program of housing and utilities reform and development for 2009–2014*. Kiev: Parliament publishing, 2009. Print.
2. Kutsenko, V. *Social vector of economic development (monog.)*. Kiev: Scientific thought, 2010. Print.
3. Kutsenko, V.I. *Social sphere development under the conditions of market relationship development (theory and practice)*. Kiev: RVPC Ukraine NAS Ukraine, 2007. Print.
4. *Housing fund in 2011 [art.comp.]*. Kiev, 2012. Print.
5. “News on First National Channel”. Web. <<http://1tv.com.ua/ru/news/2012/06/09/22487>>.
6. Saliy, O. “Functional goal and main tasks of social infrastructure”. *Science and Economy* (2010). Print.
7. *Ukraine statistics yearly for 2011*. Kiev: Consultant, 2012. Print.
8. Web. <www.economy.in.ua>

Рецензенти:

Кущенко В.І. – доктор економічних наук, професор, завідувач відділу суспільних проблем сталого розвитку ДУ “Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України”;

Криховецька З.М. – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”.

УДК 330.8

ББК 65.02я73

Калашнікова Є.Д., Калашніков Г.Д.

АЛЬФРЕД МАРШАЛЛ – ЗАСНОВНИК КЕМБРИДЖСЬКОЇ ШКОЛИ НЕОКЛАСИКИ

(ДО 90-РІЧЧЯ СМЕРТІ ВИДАТНОГО ВЧЕНОГО)

ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”,
Міністерство освіти і науки України,
кафедра теоретичної і прикладної економіки,
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57,
тел.: 0342752391

Анотація. У статті розглянуті основні етапи життя і творчості видатного англійського економіста Альфреда Маршалла, засновника кембриджської школи – одного з провідних напрямів неокласичної економічної теорії (economics). Проаналізований вклад ученого в розвиток економічної науки на рубежі XIX – поч. XX ст., зокрема, у створенні синтетичної теорії, яка поєднала елементи трудової теорії вартості й “теорії граничної корисності”, що збагатило науку більш глибоким аналізом взаємозв’язку виробництва й обміну на підставі функціонального методу дослідження.

Ключові слова: маржиналізм, маржинальна революція, неокласична політекономія, закон попиту й пропозиції, еластичність, квазірента, витрати виробництва, “періоди часу”.

Annotation. The main stages in the life and activity of the outstanding English economist Alfred Marshall, the founder of “Cambridge school” – one of the leading directions of neoclassic economic theory (economics) have been considered. The analysed contribution of the scholar into the development of economic science on the border of the 19th – beginning of the 20th century, especially in creation of synthetic theory which combined the elements of labour cost theory and “marginal cost theory” which enriched the science with deeper analysis of correlation between production and exchange on the grounds of functional method of research.